

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תשע"ט, 2019, שאלון: 1382
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – המנהיגות של משה ודוד (48 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מהשאלות 1-4 (לכל שאלה - 16 נקודות)

שאלה 1

סעיף א'

שלושה שלבים בתיאור חיפוש המים:

- העם נודד מים סוף אל תוך מדבר שור מהלך שלושה ימים, ואינו מוצא מים.
- העם מגיע אל מרה, ומוצא שם מים, אך המים מרים ולא ניתן לשתות מהם. בהוראת אלוהים המים מומתקים.
- העם ממשיך בנדודיו לאילים, שם הם מוצאים נווה מדבר עם מים מתוקים.

כיצד התנהג משה בכל אחד מהשלבים:

- משה מוביל את העם מים סוף אל מדבר שור, בחיפוש אחר המים.
- כשהעם מגיע למרה ומתלונן לפני משה על כך שהמים מרים, משה זועק לה'. משה ממתיק את המים לפי הוראת ה', באמצעות השלכת עץ למים.
- משה, בהוראת ה' מוביל את העם לאילים, שם ישנו נווה מדבר עם מים מתוקים.

מה אפשר ללמוד על כישורי ההנהגה של משה: משה קשוב לעם ולצרכיו. בתחילה ניסה להוביל את העם בהסתמך על כוחו בלבד, אך כשהבין את טעותו, שהוא מוליך את העם בצורה לא נכונה ולא מוצא מקור מים ראוי לשתיה, משה זועק לה'. משה כמנהיג, מבין את טעותו ונכון לעשות הכל על מנת לתקנה למען העם. לכן, הוא פועל בענווה ונכון לבצע כל הוראה של ה', למען טובת העם.

סעיף ב'

המילים "חק" ו"חקיו", רומזות על הסיבה שבגללה לא הביא ה' את העם ישירות לאילים: המסע אחר חיפוש מים במדבר, נועד לנסות את העם, אם יתמיד באמונתו בה' ויקפיד לקיים את חוקותיו ומצוותיו. כל זמן שהעם יתמיד באמונה בה' ובקיום חוקותיו, יזכה להגנת ה', וה' ידאג לכל מחסורם.

שאלה 2**סעיף א'**

- (1) על פי המסופר בפסוקים 1-15, משה חווה משבר מנהיגות בגלל תלונותיהם הרבות של העם. העם מתלונן לאורך כל ההליכה במדבר, גם לאחר שמשה פותר את בעיותיהם, ושואל מדוע הוציאים אלוהים ממצרים. משה בא בטענות לאלוהים על התנהגותם ועל תפקידו כמנהיגם. משה מרגיש שאין הצדקה לתלונות העם, שאין ביכולתו להתמודד עם כל רצונותיהם ושאין הוא יכול להמשיך לשאת בנטל ההנהגה לבדו.
- (2) ניתן להגיד כי המסקנה שמשה מסיק בפסוק 14 היא הצעד הראשון לפתרון המשבר, בכך שמשה טוען כי אינו יכול להתמודד עם נטל המנהיגות לבדו, וכי הוא צריך עזרה.

סעיף ב'

- (1) הפתרון של אלוהים למשבר אותו חווה משה הוא מינוי 70 זקנים, אשר יסייעו למשה בנטל ההנהגה.
- (2) על הנבחן להציג דעה אחת ולנמק:
- הפתרון יכול לפתור את המשבר: משה לא יצטרך להתמודד לבדו עם העם ועם בעיותיו, הזקנים יסייעו לו בכך. משה התלונן שהוא לא יכול להתמודד לבד עם העם, ומרגע שהזקנים מונו, הוא לא לבד.
 - הפתרון עלול ליצור בעיה חדשה: יתכן ומשה לא יוכל להתמודד עם זה שהוא אינו מנהיג יחיד, יתכן והעם לא יקבל את מרותם של הזקנים, היות והם רגילים למשה.
- וכן תתקבלנה תשובות מנומקות נוספות.

שאלה 3

סעיף א'

ראיות המלמדות על ביקורת, על הדרך שבה דוד מתנהל מול ילדיו (על הנבחן לציין אחת):

- "והמלך דוד שמע את כל הדברים האלה ויחר לו מאד" - דוד שומע על האונס של ביתו תמר על ידי אחיה אמנון, אך לא מגיב ולא מעניש את בנו.
- "ויפרץ בו אבשלום וישלח אתו את אמנון ואת כל בני המלך" - דוד, אב המנותק מילדיו, לא שואל את אבשלום מדוע הוא מתעקש על כך שאמנון יבוא לחגיגות הגז למרות שאינם בקשר טוב (לא מדברים שנתיים). דוד אינו מודע לקרע שנוצר בין אבשלום לאמנון בעקבות האונס אינו מודע לכוונותיו של אבשלום להרע לאמנון.
- "ויען יונדב... אל יאמר אדני את כל הנערים בני המלך המיתו כי אם אמנון לבדו מת כי על פי אבשלום היתה שומה מיום ענותו את תמר אחותו" - דוד, אב המנותק מילדיו, לא מבין כי לאבשלום אין מניע להרוג את כל אחיו, כי אם את אמנון לבדו, בגלל מעשה האונס של תמר אחותו.

ראיות המלמדות על ביקורת על המנהיגות של דוד (על הנבחן לציין אחת):

- "והמלך דוד שמע את כל הדברים האלה ויחר לו מאד" - דוד מתוקף היותו מלך, אמור לשפוט אנשים העוברים על החוק, אך הוא לא מעניש את אמנון על האונס של תמר, רק כועס על כך.
- "ויפרץ בו אבשלום וישלח אתו את אמנון ואת כל בני המלך" - המלך שולח את יורש העצר שלו לחגיגות המוניות, ללא שמירה נאותה.
- "ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה וכל עבדיו נצבים קרעי בגדים" - המלך נוהג באימפולסיביות, מתאבל, מבלי לבדוק את אמינות השמועות.

סעיף ב'

ראיות המלמדות כי אבשלום פעל למען תמר אחותו (על הנבחן לציין אחת):

- "ועתה אחותי החרישי אחיך הוא" - אבשלום מהסה את תמר כדי שמעשה האונס שביצע בה אחיה לא ייודע ברבים ויפגע בכבודה.
- "ולא דיבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב כי שנה אבשלום את אמנון על דבר אשר ענה את תמר אחותו" - אבשלום לא מדבר עם אמנון בגלל מעשה האונס של תמר, הוא כועס על אמנון על המעשה ומתנהג כאח אוהב ודואג לאחותו.

ראיות המלמדות כי אבשלום פעל למען האינטרס האישי שלו:

- "ויצו אבשלום את נעריו לאמר ראו נא כטוב לב אמנון ביין ואמרתי אליכם הכו את אמנון והמתם אותו" - אבשלום רוצה להרוג את אמנון, היות ואמנון הוא יורש העצר ואבשלום הוא הבא בתור בסדר המלוכה. אבשלום, בכך, הוא מפלס לעצמו את הדרך להיות יורש העצר הבא.

שאלה 4

סעיף א'

(1) מדוע היה אדוניה זכאי למלוד:

- "...ואותו ילדה אחרי אבשלום" – לפי סדר הילודה של בני דוד, אדוניה היה הבא לרשת את כס המלוכה, בתור הבכור בבניו (לאחר מותם של אמנון ואבשלום).

מדוע היה שלמה זכאי למלוד:

- "...אדוני אתה נשבעת בה' אלוהיך לאמתך כי שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על כסאיי" **או:** "כי כאשר נשבעתי לך בה' אלהי ישראל בנך ימלך אחרי והוא ישב על כסאי תחתי" – דוד נשבע בשם ה', ששלמה הוא זה שימלוד אחרי (מתוקף שבועתו ובחירתו בשלמה כיוורשו).

(2) הפסול בניסיון של אדוניה לתפוס את המלוכה (על התלמיד לבסס):

- "ואדניה בן חגית מתנשא..." – אדוניה נוהג בהתנשאות, מעשה שאינו ראוי למלך. **או:** "ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו" – מעשה זה מעיד על סממני מלוכה מתנשאים. התנשאות אינה ראויה למלך.

- "ואדניה .. לאמר אני אמלך..." – אדוניה מכריז על דעת עצמו שהוא היורש הבא אחרי דוד, בעוד שהחלטה זו צריכה להיעשות על ידי דוד.

- "ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא ... ויקרא את כל אחיו בני המלך ולכל אנשי יהודה עבדי המלך" – אדניה בחגיגות זבח, אוסף תומכים מאנשי יהודה. יש בזה מן הפסול, הוא מסית את העם לעזוב את המלך הנוכחי, מעשה שעשוי להיתפס כמרד במלך.

- "הלא שמעת כי מלך אדניהו בן חגית ואדנינו דוד לא ידע" – אדוניה פועל מאחורי גבו של דוד, מעשה הנתפס כמרד במלך.

סעיף ב'

למי מן הדמויות בקטע הייתה ההשפעה הרבה ביותר על ההחלטה מי יירש את דוד (על הנבחן להציג דעה אחת, לנמקה ולבססה). לדוגמה:

- **בת שבע** – היא מגיעה אל דוד ומזכירה לו את שבועתו להמלכת שלמה אחרי, ודוד מבטיח לה שיקיים את שבועתו: "... כי כאשר נשבעתי לך בה' אלוהי ישראל לאמר כי שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על כסאי תחתי כי כן אעשה היום הזה". ניתן להניח שבת שבע השפיעה בדבריה על דוד להכריז על שלמה כיוורש.

או:

- **נתן** – הוא בא לפני דוד לחזק את דבריה של בת שבע לפני המלך, ומיד בסיום דבריו למלך, דוד מבקש לקרוא אליו את בת שבע ומכריז על המלכת שלמה. ניתן להניח שדבריו של נתן השפיעו על דוד והיו המכריעים מבחינתו בקביעת היורש – פס' 24 – 27.

פרק שני – נשים במקרא (32 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מתוך השאלות 5-7 (לכל שאלה – 16 נקודות)

שאלה 5

סעיף א'

מעלות של רבקה שבזכותן היא נבחרה להיות אשתו של יצחק (על הנבחן לציין שלוש דוגמאות ולבסס):

- "והנערה טובת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה" – בזכות המראה הטוב וצניעותה (היותה בתולה).
- "...ויאמר הגמיאני נא מעט מים מכדך ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו" – רבקה מגלה נדיבות, ממהרת להשקות את העבד במים.
- "ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת" – חרוצה ואדיבה, מוכנה להשקות את הגמלים של העבד, גם מבלי שנתבקשה.
- "ותאמר אליו גם תבן גם מספא רב עמנו גם מקום ללון" – מכניסת אורחים, מזמינה את העבד ושיירתו, להתארח בבית משפחתה.
- "ותמהר ותער כדה.. ותרץ עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו..." – חריצות יוצאת דופן הבאה לידי ביטוי באמצעות ריבוי פעלים.

סעיף ב'

(1) דוגמאות לדמיון בין מעשי רבקה ובין מעשי אברהם, על פי המאמר של פלר (על הנבחן להביא שתי דוגמאות):

- שניהם נוהגים בהכנסת אורחים:
- אברהם: "וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות". רבקה: "ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו"
- שניהם מארחים/ נוהגים מעבר למצופה, עושים יותר מהנדרש מהם:
- אברהם: "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו" – הציע להם בתחילה להתרענן ופת לחם, אך בפועל טרח למענם יותר. רבקה: "ותמהר ותער כדה אל השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו" – למרות שלא נתבקשה, רבקה משקה גם את הגמלים של העבד.
- שניהם מתברכים בריבוי צאצאים:
- אברהם: "ואעשך לגוי גדול". רבקה, בעזבה את משפחתה עם העבד, בני משפחתה מברכים אותה שתזכה לצאצאים רבים.
- מוכנות לעזוב את המולדת ולעבור לארץ כנען:
- אברהם: "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'...ויצאו ללכת ארצה כנען". רבקה, נשאלת על ידי משפחתה אם תסכים ללכת עם העבד לכנען והיא עונה בחיוב.

(2) לדעתך, הדמיון בין מעשי רבקה ובין מעשי אברהם תורם לדמותה של רבקה בהעצמתה. היא מושווית לאבי האומה, למונותיאסט הראשון, שנבחר על ידי ה' להיות לאב העם הנבחר.

א: השוואה זו מציגה אותה כדמות מופת, גם היא כאבי האומה בעלת מעלות טובות.

שאלה 6

סעיף א'

(1) ההישג הנכבד שהשיגו בנות צלפחד: שינוי חוק הירושה. בעקבות פנייתן של בנות צלפחד למשה, ובקשתן לרשת את נחלת אביהן, משתנה חוק ירושת הקרקע. בשונה מהחוק הישן הקובע שרק בנים יורשים את אביהם, מעתה נקבע שבמידה ואדם נפטר ובנים אין לו- בנותיו יכולות לרשת אותו.

(2) לבנות צלפחד נוסף תנאי מגביל: הגבלת הנישואין של הבת היורשת. בת שירשה את נחלת אביה, מחויבת להתחתן רק עם גבר מהשבט של אביה, כדי שהנחלה לא תצא מרשות השבט. ביסוס: "לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למטה אביהם תהיינה לנשים". אז: "כל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאישה".

סעיף ב'

(1) על פי המדרש, הנשים בדבריהן, אומרות כי הן רוצות להיות חלק מהעם, לקבל נחלה ולשבת בתוכו. לעומת זאת, האנשים אומרים כי הם לא רוצים להיות חלק מהעם, הם רוצים להיבדל, לעזוב את העם ולחזור למצרים.

הערך הבא לידי ביטוי בדבריהן של בנות צלפחד על פי המדרש הוא ערך האחדות.

(2) תתקבל כל תשובה של רלוונטי או לא רלוונטי, מנומקת היטב.

שאלה 7

סעיף א'

שלושת המהלכים של האישה שבאמצעותם היא משכנעת את דוד להתחייב לפניה ותגובת דוד לכל אחד מן המהלכים:

- התקועית מציגה לפני דוד ספור מעשה (משל שיפוטי), תוך ניסיון לעורר את חמלת המלך עליה, שיתחייב להצלת בנה מידי גואלי הדם.
- תגובת דוד- מצווה עליה לחזור לביתה ומבטיח שיטפל בעניין.
- התקועית אינה מסתפקת בדברי דוד ומציינת שאם יציל את בנה, דבר העלול להיחשב כחטא (הרי החוק מחייב עונש מוות לרוצח), היא מבטיחה לשאת את החטא עליה ועל משפחתה ולא על דוד.
- תגובת דוד- הוא נענה לדבריה ומצווה עליה לשלוח אליו את גואלי הדם.
- התקועית מבקשת שדוד יתחייב לפניה, שבנה לא יומת ואף מציגה טענה עקרונית נגד גאולת דם.
- תגובת דוד- נשבע לפניה שבנה יינצל.

סעיף ב'

על פי המאמר של שטראוס שני הצעדים שהאישה החכמה מתקוע נוקטת הם:

- מצניעה את חלקה באחריות לשיחה ומאשימה את יואב.
- מחמיאה למלך על חוכמתו, ומתייחסת אליו כאדם המבין את המניעים האמיתיים למעשה של יואב ושלה, בהגעתה אליו.

פרק שלישי – עוצמה והנהגה (20 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה 8

שאלה 8**סעיף א'**

(1) על פי פסוקים 10-1, האחראי לבצורת הוא שאול, בגלל שהפר את השבועה לגבעונים והרג מהם. המעשה שגרם לסיומה של הבצורת, הוא הוצאתם להורג והוקעתם של שבעה בנים משושלתו של שאול.

(2) על פי פסוקים 11-14, האחראי לבצורת הוא דוד, בגלל שלא הביא לקבורה את גופות המוקעים המבוזות. המעשה שגרם לסיומה של הבצורת, הוא קבורתם של גופות המוקעים יחד עם עצמותיהם של שאול ויהונתן בנו.

סעיף ב'

הערכים שבאים לידי ביטוי במעשיה של רצפה בת איה הם: שמירה על כבוד המת ורדיפת הצדק. רצפה, מגנה על גופות המומתים מפגעי מזג האויר ובעלי חיים. בנוסף, במעשיה, מתרעמת על כך שדוד הרג את הבנים שלא כחוק, ומשאיפתה לצדק, היא מונעת את קבורתם.

הערכים שבאים לידי ביטוי במעשיה של האישה החכמה מאבל בית מעכה הם: רדיפת הצדק וערך החיים. יואב מבקש להמית את כל אנשי העיר, וזאת למרות שלטענתה אין זה צודק כי, תושבי אבל בית מעכה תומכים בדוד המלך ואינם קשורים למרד של שבע בן בכרי. האישה, במעשיה, דואגת שאנשי עירה לא ימותו לשווא.